

NÉMETH KORNÉL

Napjaink cigány mágiája*

A kisebbség kultúrájának megismerése nélkülözhetetlen feltétele a velük való együttélésnek. A cigányság kultúráját többféle szempontból vizsgálhatjuk, többféle céllal. Ennek a kultúrának azonban van egy sajátos vonása, ami talán kevésbé ismert, ez pedig a mágia, pontosabban a mágikus tevékenységek kultúrája, ami a cigányság őskultúrájának és így életének része. Mágián, mágikus cselekedeteken, hiedelmeken, babonákon és keresztény hiten alapuló kulturális örökségük ez. Egy olyan kulturális hagyaték, ami él, amit életben tartanak, aminek része egy olyan tevékenység, amit gyakran hasonlítanak össze a boszorkánysággal, babonás, hiedelmekhez fűződő tevékenységekkel. Ez a kultúra egyedi, mert a keresztény hitvilág és a kereszténység által pogánynak tartott szokások élnek egymás mellett, egymást kiegészítve.

A cigányság napjainkban is alkalmaz mágiát, ez ma is élő része a kultúrájuknak. Kutatásom célja volt feltárni ezeknek a szokásoknak, mágikus tevékenységeknek a milyenségét, célját, eredetét, elsajátításuknak módját, alkalmazásuk feltételeit, okait és eredményességét, ezáltal is jobban megismerni azokat az embereket, akik ezekhez az eszközökhöz fordulnak. A cigány kultúrának azt a vonását vizsgálom, ami magában rejt egy ősi eredetű, okkult cselekvésként felfogható viselkedésformát, aminek megnyilvánulása a mágikus módszerekben testet öltött jellegzetes cselekvés.

Megismerhetjük, hogy a cigányok milyen mágikus szokásokat, rituálékat alkalmaznak a mindennapi életben. Kérdőívek segítségével mértem fel, hogy milyen kép él a cigányok köz saját kultúrájukról, kiemelten a kultúra azon részét, amiben a mágia is szerepet játszik, pontosabban meghatározza azt. Az eredmények beszámolnak a cigányság mágiához, varázslatokhoz fűződő viszonyáról, arról, hogy egyáltalán mit tartanak, mit neveznek Ők mágiának, varázslatnak, hogyan, mikor, milyen gyakran és kinek a segítségével használják ezeket, illetve végzik e tevékenységeket. A beszélgetések, interjúk keretében már mélyebb kép alakult ki a személyes vonatkozásokat illetően. Ezek a beszélgetések már elvezetnek egy olyan kultúrába, amiket a kérdőívek „csak” felvázoltak, jellemeztek, de már továbblép egy olyan szintre, ami a gyakorlati tapasztalaton és személyes élményeken, érzéseken alapszik és megismerheti az érdeklődővel, a kívülállókkal (a nem-cigányokkal) a hétköznapi életben, a 21. században alkalmazott valódi cigány mágiát.

A kulturális antropológiai cigánykutatások Magyarországon ma még gyerekcipőben járnak. Nem véletlen, hisz a rendszerváltozásig tiltott tudománynak számított. Közép- és Kelet-Európában először Magyarországon indulhatott meg a kulturális antropológia intézményes oktatása. A magyarországi cigánykutatások három fő téma köré csoportosulnak: zene, nyelvészet, szociológia. Az államilag intézményesített

---

* A tavaszi Országos Tudományos Diákköri Konferencián a művelődéstörténet és művelődésszociológia szekcióban 2. helyezést elért dolgozat összefoglalója. Konzulens tanár: dr. Husz Mária.

---

néprajzkutatás menti a népi kultúra értékeit, de a kis etnikai csoportoknál – köztük a cigányságnál is -, amelyek mögött nem áll állammá szerveződött nemzet már aggodalomra van ok. A civilizáció, a fejlődő technika mind a hagyományos kultúra ellenében hatnak. A hézagok, a fehér foltok nagyok, a gyűjtések esetlegesek, rendszerezésük várat magára. Legjobb helyzetben még a népzene és a mesegyűjtés van. Az őskultúra része a mágia, a varázslatba vetett hit, a felsőbb hatalommal való kommunikáció sajátos formája és a mágia gyakorlati alkalmazása. Ezért tartom fontosnak a cigány kultúra ezen elemének vizsgálatát is.

A kutatás során bizonyos fogalmak gyakran kerülnek előtérbe, illetve töltenek be központi szerepet. Mikor ezeket a kifejezéseket használom a cigány mágia vizsgálatokor, fontos a magyarázat és a megértés szempontjából, hogy mindenki ugyan azt értse, amikor a fogalmat jelölő szó szerephez jut. A kutatás két kulcsfogalmát a következőképp definiálom:

- *Cigány*: cigány az, aki magát cigánynak tartja.
- *Mágia*: az a hatalom, amelynek segítségével a természet rendjétől eltérő dolgokat lehet véghezvinni. A mágia az események befolyásolásának művészete. Alapja az a hiedelem, hogy az ember bizonyos szituációkban befolyásolni kénytelen az események menetét. Varázslásnak, varázslatnak is nevezik.

A kutatás mintavételi eljárásának két követelményt állítottam: Pécsi (illetve Pécs város közvetlen vonzáskörzetébe tartozó), önmagukat cigánynak valló alanyok, valamint nagykorú emberek. (hogy pontosabban és biztosabban kialakult nézetekre alapozzak, csak 18 év feletti cigányok válaszai adják a statisztika, a bizonyítás alapját).

Az eredmények kimutatásának fő mozzanatai voltak a beépülés a cigány közösségbe, a cigányok ismertségi körébe, az elfogadtatás, mely tényező hiánya lényegében teljes eredménytelenséghez vezetett volna (lévén, hogy el kellett nyerni bizalmat). Ezt követhette egy általános helyzetkép felállítása a cigányság és a mágia kapcsolatáról. Természetesen a rendszeres kapcsolattartás, interjúk, beszélgetések, és a tapasztalatszerzés sem volt mellőzhető.

A továbbiakban nézzük meg a pécsi cigányság és a mágia kapcsolatát az elkészült statisztika alapján. Lényeges tény, hogy a cigányok egyéni megítélésük alapján bármikor fordulhatnak mágikus tevékenységekhez. Akkor alkalmaznak mágiát, amikor úgy érzik, ez segíthet, de lényegében, amikor csak akarnak (95,3%-a állította ezt a megkérdezett embereknek). Az ok megalapozottságát illetően saját maguk döntenek.

A cigányok körében nagy tiszteletnek örvend a mágikus tevékenységek levezetésének képességével megáldott személy. Ezeket az embereket nem tartják boszorkánynak. Kultúrájukban a boszorkány egy ártó, bajt hozó ember. Lehetnek, sőt vannak a cigányok közt boszorkányok, de képességüket Ők az ördögtől (gonosztól) kapták vagy legalábbis csak negatív célok elérése érdekében alkalmazták/alkalmazzák.

A mágikus tevékenységeknek számtalan formája és célja van. A leggyakoribb eljárások a szerelmi célú varázslatok, átkozás, rontás, gyógyítás, jövendömondás és a bajok (negatív hatások, rontások stb.) elűzése. Ezek közül kiemelkedő szerepet kap a jóslás (jövendömondás), a rontás és a szerelmi varázslatok kategóriája, mint a három legismertebb és leggyakrabban alkalmazott mágikus cselekvés.

A cigányok többségében segítséget kérnek a mágikus tevékenységekhez, azok elvégzését a tapasztaltabb, gyakorlottabb cigány emberek közreműködésével végzik el. A mágikus cselekvéseket, tevékenységeket 90%-ban cigány felkérésre végzik az

erre alkalmas cigány emberek. Azon cigány személyek alkalmasak a gyakorlatban alkalmazni a mágiát, akik örökölték és/vagy tanultak ilyen képességet, tudást és hisznek ezek erejében. Kiemelkedik azon válaszadók száma, akik a mágiát alkalmazni tudást az ősi cigányok örökségeként, Istentől kapott ajándékként, velük született képességként kezelik, illetve fogják fel (97%). A cigányok elvetik azt a feltevést, hogy ez csak fikció, vagy, hogy gonosz erőktől (Sátán, ördög) származna.

Nem tartják bűnnek a mágia alkalmazását a már említett sajátos cigány kultúrából, felfogásból eredően. E felfogás szerint, Isten adományával élni nem bűn, ha a sorsnak és a felsőbb hatalomnak nem tetsző dolgot tesznek, akkor annak nem lesz eredménye, csak üres próbálkozás marad.

Alapvetően 6 nagy kategóriába csoportosítom a cigányok által üzött leggyakoribb mágikus tevékenységeket.

Az első és egyik legnagyobb, legjellemzőbb csoport a *szerelmi varázslatoké*. Ide tartozik minden olyan eljárás, ami a szerelmi-, élettársi-, vagy a házasságot segíti. Mint minden eljárásnak, ennek is két oldala van: jó és rossz. Lehet vele embereket segíteni és tönkretenni. Legjellemzőbb alcsoportjai a szerelmi kötés (két szerelmes fél között történik, közös megegyezéssel), szerelmi büvölés, bájolás (az egyik fél nem tud a dolgról, általában lányok használják a kiszemelt férfi megszerzéséhez), szerelem ébresztése (ezt a varázslat után árnyaltan tudatják a célszeméllyel) és a szerelmi oldás (mindkét fél tudja, közös megegyezés alapján történik). Az egyoldalú szerelmi kötést megszemélyesítő (átviteli) mágiával — a célszemélyt megtestesítő bábuval történik.

A *rontások* csoportjába tartozik minden olyan tevékenység, ami a másik fél bosszantására, gyengébb büntetésére irányul. A rontás eredményeként bekövetkező hatást, a rontást végző vagy kérő személy saját maga határozza meg. Ezek hatása általában rövid időn belül magától megszűnik. Általában fekete hálóval, villás ágú bottal végzik, ezek általános rosszat hoznak a ház lakóira.

A harmadik csoportba tartozik minden olyan *átkok*, ami tartósan okoz kárt az elátkozott személyében, vagyonában, magánéletében. Ennek hatását csak egy másik mágikus tevékenység szünteti meg. Az átkok közé tartoznak, a jól ismert szó-átkok. A kimondott szó erejébe vetett hit az alapja: ha kimondom, megtörténik. Ilyen káromkodások például a „Verjen meg az Isten!”, „Pusztulj el, ha még egyszer...!”.

A negyedik csoport a *bajok elhárítása*. Minden olyan tevékenység ide tartozik, ami az élet bármely területén segít megnyugvásra, újbóli szerencsére találni, és amik megszabadítanak a tudomásunkra jutott átoktól, rontástól.

Következő csoportja a varázslatoknak a *gyógyításé*. Ezek szinte mindig kérésre történnek, és csak a legtapasztaltabb, legnagyobb tudású cigányasszonyok képesek rá.

Utolsó csoport a *jóslás* kategóriája. Itt lehet említeni minden olyan eljárást, ami a jövő titkainak felderítésére szolgál. Leggyakoribb a kártyajóslás (cigány-, ritkábban tarot kártyából), a természetből előidézett jelekből való olvasás és a tenyérjóslás, aminek képességével kevesebben rendelkeznek.

Azt már tudjuk, hogy cigányok közül az végezhet mágikus tevékenységet, aki örökölte, megtanulta, kifejlesztette a vele született képességet. Igaz az is, hogy többségében nők, asszonyok végeznek ilyen eljárásokat, ami abból is ered, hogy a cigány kultúrában a nőké a gyerekek nevelésének feladata, megóvása, a ház rendben tartása, a kultúra továbbadása, a nevelés szerepe.

Jóslásnál, varázslásnál cigány felkérő esetén nem néznek nemet, kort, vagy anyagi helyzetet. Ha egy fiatal lány keresi fel az idősebb jósasszonyt, arról előtte

beszámol családjának (vagy legalább egyik szülőjének), akik vagy elengedik, vagy nem. A kort illetően már gyerekkorban segítik egymást a szerencse, boldogság, szerelem, egészség megóvásában, elérésében. A nem-cigányok körében már óvatosabban. Cigány társaik esetében hisznek a például rontást kérő indokainak, de nem-cigányok esetében ezt már nem lehet elmondani.

Azt a kérdést illetően, hogy „Miért?”, egyszerű a válasz. Cigánynak szívességből, majdani viszonzásért cserébe, ajándékként (ami például egy fiatal lány születésnapjára egy szerencsés szerelmet hozó amulett, talizmán). Saját maguknak azért, mert meg tudják tenni, mert úgy gondolják, ez segít. Nem-cigányoknak azért, mert egy cigány ajánlásával mennek vagy pénzért (amiben nincs semmi kivetni való).

A mágikus tevékenységeknek annyi végrehajtási formája van, ahány alkalommal elvégzik. Kétszer ugyan azt a varázslatot még akkor sem lehet ugyan úgy elvégezni, ha egy ember kéri többször, mert itt már figyelembe kell venni minden újabb esetenél az előtte végrehajtott mágikus varázslatot.

A „Hogyan?”-t több tényező is befolyásolja: a felkért cigány személye, tudása, a felkérő személye, a cél, a helyszín, az eszközkészlet és az időpont.

A mágia gyakorlásánál szokványos lépések, a lebonyolítás menete:

- A tevékenység helyszínének védelme: megakadályozza, hogy ártó szellemek, rossz erők zavarják meg a varázslatot, amit a helyszín nyílásainak sóval, szentelt vízzel való beszórásával érnek el.
- A felkérő személynek pontosan meg kell fogalmazni, mi a kérése, célja (még akkor is, ha ezt már előre megbeszélték). Ezt gyakran le is kell írni.
- Eszközök megfelelő elhelyezése: a felkérő személy és a felkért cigány egymással szemben ülnek, állnak vagy térdelnek, az eszközöket (gyertya, növények, bábu stb.) egy a többenél nagyobb gyertya köré helyezik, vagy asztalra, vagy a földre. Az asztalon semmi más nem lehet, csak ami az eljáráshoz kell.
- Felváltva cselekmény és szöveg következik. Lebonyolítják magát a mágikus tevékenységet.
- A felkérő elvégzi az esetleges utasításokat (elrejtje a szerelmi amulettet, szétszórja a hamut az udvaron stb.), majd „kifizeti” a felkért cigány embert. A kifizetés módja vagy pénz, vagy egyéb javak, vagy ígéret jövőbeni viszonzásra.

Ezekre az általános mozzanatokra épül minden mágikus eljárás, természetesen a befolyásoló részletek végtelen sok formát adnak e tevékenységeknek.

Mind a kérdőívek, mind a beszélgetések és személyes tapasztalatok a mágikus tevékenységekkel, alátámasztják, hogy napjainkban is létező, élő cigány kulturális elemről van szó.

A hipotézis, mi szerint napjainkban is használnak a cigányok mágikus eljárásokat, ráadásul hétköznapi szinten, bebizonyosodott. Ha nem is élnek egy hagyományos közösségben mindannyian, közös bennük a hit a mágia ereje iránt. Elzárkózottságuknak köszönhetően még erősebben él a cigányokat övező misztikum, amiről egymás közt nyíltan beszélnek, hisz számukra természetes dologról van szó. Amennyiben Pécssett (ahol nagyon erős többségi társadalmi kulturális kép van, tehát a könnyebb boldogulás érdekében jobban kell a cigányoknak alkalmazkodniuk a többségi társadalom normáihoz, szokásrendszeréhez) ennyire egységes kép van a cigányok közt a mágiáról, illetve annak gyakorlásáról, akkor merem állítani, hogy kisebb településeken, olyan falvakban ahol a cigányok száma több, mint a nem-cigányoké, még erősebb és még színesebb ez a kulturális elem. Ezt az elemet pedig meg kell védeni.

Hétköznapi, apró problémákat oldanak meg mágikus cselekedeteikkel, mint például a rossz álmok megszüntetése, a termés gazdagságának segítése, állatok megóvása stb. Ugyanakkor ünnepek alkalmával egy életre szólóan képesek segíteni a szerelmi élet gördülékenységét, az egészség megóvását.

Felmerülhet a kérdés, hogy akkor miért élnek többségében szegényes életet, miért zülленek el sokan, hisz ha a mágiával képesek sorsukat befolyásolni, akkor színvonalas, boldog, gazdag életüknek kellene lennie. A válasz: képesek segíteni magukon, de az már kultúrából és a kultúrán keresztüli szocializációból adódik, hogy másképp kezelik a megszerzett javukat. Nem az a mágiájuk célja, hogy teljesen beolvadjanak a többségi társadalomba, mert ezt nem akarják, van saját kultúrájuk, amiről el kell fogadni, hogy más, mint a többségi társadalomé, de attól semmivel sem rosszabb. A hétköznapi cigány mágia jelenleg is nagy szerephez jut, sikerült megőrizni az ősi kultúrájuk ezen örökségét, és ezt továbbadják utódaiknak. A változó társadalmi hatások és a beilleszkedést segítő (kultúraölő) programok igyekeznek javítani életkörülményeiken, iskolázottságukon, foglalkoztatottságukon. Egyre többen élnek ezekkel a lehetőségekkel, de szerencsére nem sikerült még minden kulturális örökségüket kiirtani hitükből. A cigány mágia úgy képes megőrizni jelenlétét, hogy átszövi a mindennapokat, az egyszerű hétköznapiakon is képes kifejteni erejét és gyakorolható.

Bebizonyosodott egy olyan magasabb rendű erő léte, egy olyan kulturális örökségbe vetett hit, és azon alapuló gyakorlatok eredményességének, rendszerességének megléte, egy olyan cigányok körében élő szellemiség, aminek segítségével képesek bizonyos élethelyzeteken változtatni, amit én úgy nevezek: 21. századi cigány mágia.

A kutatás nem állhat meg. Meg kell ismerni ezt a kulturális elemet, de tiszteletben kell tartani annak misztikumát, amit nem szabad elpusztítani.

Irodalom

- Barna Gábor (szerk.): Cigány néprajzi tanulmányok 1. Bp., 1993.
 Bódi Zsuzsanna: A magyarországi cigányság kultúrája: Válogatott bibliográfia. Bp., 2002.
 Choli Daróczy József: A cigány kultúra sajátosságai, egyes speciális elemei. Bp., 2008, www.szmm.hu, 2008. 10. 17.
 Choli Daróczy József: A cigányok társadalma. Bp., 2008.
 Choli Daróczy József: Cigányság kultúrája, a felnőttkor szokásai. Bp., 2008.
 Choli Daróczy József: Hagyományok, szokások, babonák és babonás szokások a cigányok hiedelemvilágában. Bp., 2008.
 Choli Daróczy József: Szokásaink. Bp., 2008, www.oco.hu, 2008. 10. 17.
 Cholnoky Olga: Népi vallásosság magyarok és cigányok körében. Kisebbségkutatás, 9. évf. 2000. 3. szám
 Eperjessy Jenő: A cigány néprajzi kutatások időszerű feladatai. www.rnl.sk/modules, 2009. 01. 03.
 Gerlóczy Ferenc: Cigányság és vallásosság – Roma katolikusok. HVG, 2001. április 7.
 Holland, Eileen: Boszorkánypraktikák, 2006.
 Mircea Eliade: Okkultizmus, boszorkányság és kulturális divatok. Bp., 2005.
 Prónai Csaba: Kulturális antropológiai cigánykutatások Magyarországon az 1990-es években. www.sulinet.hu/oroksegtar, 2008. 11. 04.
 Rostás-Farkas György: A cigányság hagyomány és hiedelemvilága. Bp., 2000.
 Rostás-Farkas György – Karsai Ervin: Ősi cigány mesterségek és foglalkozások. Bp., 1991.
 Szuhay Péter: A magyarországi cigányok kultúrája. Bp., 1999.